

## PAPER DETAILS

TITLE: YUNUS EMRE`NIN SIIRLERİNDE İYİ, KÖTÜ KARSILASTIRMASI

AUTHORS: Önder GÖÇGÜN

PAGES: 77-97

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/285718>

Şerri az itmek degül mi hayrı çok  
Hayrı çok itmek degül mi hayrı çok  
Yunus Emre

## YUNUS EMRE'NİN ŞİİRLERİNDE İYİ, KÖTÜ KARŞILAŞTIRMASI

### THE COMPARISON OF THE GOOD AND THE BAD IN THE POEMS OF YUNUS EMRE

Doç.Dr. Önder GÖÇGÜN

#### Summary :

The conception of the good and the bad are two opposite elements of the human soul. Actually, these two elements complete each other. In other words, it is not possible to understand the good without knowing the bad.

Yunus Emre, the 13th century mystic poet knows this fact very well. Due to this he has compared the good and the bad in his works. In the end, he shows how to get to perfection and human maturity.

From his poems we recollect the following type of a good character:

*1-Gnostics:* These kind of people are humble and matured. They live away from every kind of gossips and simplicities. They have high capability of intuition. Only these kind of people can lead people to rightness and fine character.

*2-Lovers:* For Yunus love is precious and respect worthy. In love there is torture as well as happiness. Love is a path to hearts and even kings are slaves of it. Love boils seas, moves the waves and make the mountains speak. Besides, love bewilders the wise and takes them to deserts and seas.

For this reason Yunus says: "Only lovers know the states of lovers". Lovers are the ones who sacrifice their lives in the way of love. They are a lot of from the materialistic world and they do not have egoistic feelings. Lovers tolerate all kinds of troubles in this path.

3-Dervishes: They are benign hearted in the way of God. They have freed themselves of all kinds of greeds. They think of others rather than thinking of themselves. They do everthing for God. They have no pride and jealousy. He, therefore, likes dervishes very much and he says:

"Those who want to seek God should become dervish. Alas, I wish I were a dervish myself. One must become dervish by leaving aside his egoism and by drinking the wine of love."

Dervishes are those who can see great four gates arround them and upon looking at the gates, they enlighten by changing night into day, and they have knowledge of the two worlds.

4- Saints: Yunus deals with the spiritual structure of a man rather than his physical frame. He says: "I dressed myself in flesh and bones and appeared as Yunus on the earth". Saints, as he says, are people like this. They give more importance to the spiritualism than to the materialism. Thus everybody should be matured and humble like them. They should not tie their hearts to this world.

5-Friends: Yunus thinks of friends along with saints. He regards them as true friends who are the only ones that understand them.

There are other types of perfect men, such as: Noble people, knowledgable people, kind hearted saints, devotees of God, those who offer prayers, those that are enemies of selfness(Nafs), the wise and the hermits.

There are following bad characters in his poems:

- 1- Non-lovers (of God).
- 2- Those who break hearts of people
- 3- Those that are in love with this world (materialistic).
- 4- The ignorant.
- 5- Deniers of God (the infidel)
- 6- Slaves of selfness.

Among others are egoistics, infidels, neglegents, cheaters and those who waist their lives by doing nothing.

Finally, Yunus who has shown the bad and the good, is a great poet and a true lover of God.

İnsan ruhunun, birbirine aksi yöndeki iki ayrı teza-  
hürü olan "iyi" ile "kötü" kavramları; temele inildiğinde,  
âdeta birbirinin tamamlayıcısı durumundadırlar. Diğer bir  
ifadeyle, iyi olmadan kötüyü; kötü olmadan da iyiyi idrak  
etmek, değerlendirmek, hemen hemen imkansızdır. Nitekim, Ah-  
med Hamdi Tanpınar bu gerçeği:

"İyilikler de kötülükler gibidir. Beraber gelirler."  
(1) ve

"En iyiden en kötüye, bir adımda geçilebilir." (2)  
şeklinde, çok güzel hülâsa eder. Hiç şüphesiz, davranışları  
itibariyle ne kadar kötü olursa olsun; iyiyi kendine gaye  
edinen, ona ulaşma gayret ve heyecanı ile dopdolu olan kim-  
se, er veya geç hedefine varır. Çünkü iyilik insanın yaradı-  
lıştan mayasında, özünde bulunur.. Bütün mesele onu, çeşiti  
psikolojik ve sosyal sebeplerle gizlendiği, baskı altında  
tutulduğu yerden çıkarıp, aktif hale getirmektir. Bu da,  
herşeyden evvel kişinin ahlakî sorumluluğu ile yakından il-  
gilidir. Zira insan, kendini aşabildiği nisbette insandır.  
İyi ve iyilik; sadece sözde kaldığı, ferdi fiillere intikal  
edemediği müddetçe doğru dürüst bir anlam taşımaz. Bunu ger-  
çekleştirebilmek için ise; ilk plânda, zihni işgal eden veya  
edecek olan kin, garez, hased, öfke, intikam..v.b. her türlü  
kötü düşüncelere kesinlikle yer vermemek gerekir. Kötülük  
duygusunun, mutlaka huzursuzluklara, korkulara, endişelere,  
vehimlere ve nihayet bir yığın ruhî deprasyonlara yol açabi-  
leceği gerçeğini hatırdan çıkarmadan daima iyide, doğrudan,  
güzelde, hayırda, bilgide, sevgide olmalıdır. İyilik duygu-  
sunun, ruhu; huzura sükûna sevk edip genişleterek dinlendir-  
diği unutulmamalıdır. Herkes, almadan evvel vermeyi; sevil-  
meden önce sevmeyi istemelidir.

İşte kısaca belirtmeye çalıştığımız bu hususları çok  
yakından bilen, gönlünün ta derinliklerinde duyan Yunus Em-  
re; bu maksatla, iyi ile kötüyü muhtelif şiirlerinde ele.al-  
mış, onları şuurlu bir şekilde karşılaştırmış ve nihayet  
iyiye, güzele ulaşarak olgun ve kamil bir insan olmak için  
çeşitli yollar göstermiştir.

Ancak şairimizde, adı geçen bu iki kavramın "müsbet"  
ve "menfi" şekillerle iki ayrı tip halinde verildiğini be-  
lirterek, sırasıyla bunların başlıcalarını görelim (3):

1) Ahmet Hamdi Tanpınar, "Saatleri Ayarlama Enstitüsü" İst.  
1961. s.122.

2) a.g.e., s. 340

## I-MÜSBET TİPLER

### 1-Arifler

Yunus Emre'ye göre hepsi de, engin ve son derece olgun birer gönül adamı vasfını haiz ariflerin belirtisi, her gönüle girmiş olmaları, orada daima hazır bulunmaları; ikinci belirtisi ise, kendilerini her türlü basitlikten sıyrarak, tam anlamıyla gönüle teslim etmeleri ve bunun için de, dedikodudan uzak bulunmalarıdır.

Ariflerden nişan budur her gönülde hazır ola  
Kendüyi teslim eyleye sözde kıl u kâl olmaya (4/4)

Bu yola girip, gönül hazinelerine kavuşmak isteyenler; kendilerine mürşid yani yol gösterici olan ariflere hizmeti gaye edinmelidirler. Zira insanı, ancak onlar iyiye, güzele, doğruya kısacası kemale, olgunluğa ulaştırabilirler. Aksi halde; cahil bin söz de söylese, o sözlerin "ma'nâ âlemi"nde birbuçuk dirhemlik değeri bile yoktur:

Dürr ü cevher ister isen âriflere hizmet eyle  
Cahil bin söz söyler ise ma'nîde miskal olmaya (4/6)

Ariflerin gözü; eskilerin "basîret basarı", adını verdikleri tarzda, son derece ince bir sezîş ve kâinatı, ilâhî plânda derin surette idrâk kabiliyetini taşır. Bu itibarla, onların yeryüzüne "nazar kılmaları" diğer insanlardan çok daha farklıdır. Çünkü, her gördüklerinde bir ibret hissesi bulurlar. Bunu anlamak için de, gene âriflerden olmak gerekir:

Rengi döner günden güne toprağa dökülür gine  
İbret-durur anlayana bu ibreti ârif tuyar (16/5)

Gurur ve kibir âriflerin can düşmanıdır. Onun için şairimiz, bizzat şahsına her türlü bilgisinden dolayı katıyen böbürlenmemesini; aksine, sonunda kendisine muhakkak gerekli olan "miskinlik eteğin dut"masını yani, daima alçak gönüllü, kalender-meşrep olmasını telkin eder:

3) Burada zikredilen beyitler, merhum Prof.Dr.F.Kadri Timurtaş tarafından hazırlanan, "Yunus Emre Divanı-İst.1972" adlı kitabından alınmıştır. Her beytin sonundaki birinci rakam, adı geçen eserdeki şiir; ikinci rakam da, beyit numarasına göstermektedir.

Yunus sen ârif isen anladım bildüm dime  
Dut miskinlik eteğin âhır sana gerekdür (27/7)

Bir yerde de:

Ariflere bu dünya hayâl ü düş gibidir  
Kendüyi sana viren hayâl ü düşden geçer (42/7)

diyerek irfan sahiplerine ve dünyanın hayâl ve rüyâ gibi geldiğine işaretle; kendilerini Allah'a veren o sâdık kulların bunlardan yani dünyanın geçici zevklerinden vazgeçtiklerini, dolayısıyla bütün maddi ve manevi varlıklarıyla ebedî âleme hazırlandıklarını belirtir.

Onun için diğer arifler gibi kendisinin de, maddi mânâda herşeyi terkedip nasıl "cihan(ı) yağmaya verdi(ğini)" ve neticede çıplak gitmeye hazırlandığını şöyle dile getirir:

Bu yolun ârifleri geçirmezler metâ'ı  
Şöyle uryan giderüz cihan yağmaya virdük (78/3)

## 2)Aşıklar :

Yunus Emre'nin :

İşidün iy yârenler kıymetlü nesnedür ışk  
Değmelere bitinmez hürmetlü nesnedür ışk

Hem cefâdur hem safâ Hamza'yı atdı Kaf'a  
İşk iledür Mustafa devletlü nesnedür ışk

Tağa düşer kül eyler gönüllere yol eyler  
Sultanları kul eyler hikmetlü nesnedür ışk

Kime kim işk urdı ok gussa-y-ıla kaygu yok  
Feryadıla âhı çok firkatlü nesnedür ışk

Denizleri kaynadur mevce gelür oynadur  
Kayaları söyledür kuvvetlü nesnedür ışk

Akılleri şaşurur deryâlara düşürür  
Nice ciger bişirür key odlu nesnedür ışk (75/1 v.d.)

şeklinde tarif ettiği "Aşk"ı, kendilerinin ayrılmaz parçası

haline getiren bu tipler; kelimenin tam anlamıyla, birer "gönül eri"dirler. "Velî" tipinin en belirgin vasıflarını üzerlerinde toplayan âşıklara:

İy âşıklar iy âşıklar aşk mezheb ü dîndür bana  
Gördi gözüm dost yüzini yas kamu düğündür bana (5/1)

diye seslenen şairimize göre; herşeyleri, "Sevgili'nin katında bite(n)" onlar için, başka bir nesneye ve varlığa gerek yoktur :

Aşıkların her hâli ma'suk katında biter  
Sözün var ana söyle benüm elümde ne var (12/3)

Bu itibarla,"âşıkların halini ancak âşık olanların bil(diğini)" ve gizli bir hazine değerindeki aşkın,-taşındığı sırları dolayısıyla gizli kalması gerektiğini ifadeden kendini alamaz :

Aşıkların halini âşık olanlar bilür  
Aşk bir gizlü hazinedür gizlü gerekdür esrâr (12/5)

"İstifhâm" san'atı yoluyla de, gerçek âşıkların başlıca özelliklerini bir bir sıralar :

Cânını aşk yolına virmeyen âşık mıdur  
Cehd eyleyüb ol dosta ırmeyen âşık mıdur

Dost sevgüsün gönülde cân-ıla berkitmeyen  
Tûl-ı emel defterin dürmeyen âşık mıdur

İşka tanışık sığmaz değme cân göğe ağmaz  
Pervâne-leyin oda yanmayan âşık mıdur

Nefs dirliginden geçüp ışk kadehinden içüp  
Dost yolına ırkübün turmayan âşık mıdur

Dün gün rizâyat çeküp halvetlerde diz çöküp  
Sohbetlerde baş çatup yanmayan âşık mıdur

Yunus imdi ol dostun cefâsına sabr eyle  
Yüreğine aşk okın urmayan âşık mıdır (20/1 v.d.)

Varlığı yokluğa değişmeden, imâna sınıksız sarılmadan ve bütün eksikliklerin kendisinde bulunduğunu kabul etmeden âşık olunamayacağını, gene kendinden hareketle şöyle vurgu-

lar :

Yunus eger âşık-isen varlığın deşür yoklığa  
İmân kuşagın berk kuşan di hep eksüklük bendedür  
(23/8)

Nihayet, bütün bunları yapabilen kimseler için, endişelenmek yersizdir. Çünkü âşık, daima bâkidir; ölmez ve O'na göre ölüm, Allah'ın İlâhî Nuru'nun ta kendisidir.

Ko ölüm endişesin âşık ölmez bâkidür  
Ölüm âşıkun nesi çün Nûr-ı İlâhî'dür (24/1)

### 3) Dervişler :

Allah için alçak gönüllülüğü ve bundan hareketle her türlü zarureti kabul eden, olgun insan olma yolunda kendini bütün ihtiraslardan sıyıran, önce şahsını değil; başkalarını düşünen ve bu uğurda hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan dervişler; şairimizin fevkalâde takdir ettiği örnek kimselerdir:

Bu dervişlik durağı bir acayib durakdur  
Derviş olan kişiye evvel dirlik gerekdür (27/1)

noktasından hareketle :

Ben dervişem diyen kişi işbu yola âr gerekmez  
Derviş olan kişilerin gönlü gindür dar gerekmez

Derviş gönülsüz gerekdür sögene dilsüz gerekdür  
Dögene elsüz gerekdür halka beraber gerekmez

Halka benzetmeye işin süre gönlünden teşvîşin  
Yüz bini birdür dervişün arada ağıâr gerekmez

Eğer derviş isen derviş cümle âlem sana biliş  
Fodulluğı hulka değış arada ağıâr gerekmez

Derviş olan kişilerin miskinlikdür sermâyesi  
Miskinlikden özge bize mâl ü mülk ü şar gerekmez

Er elini aldun-ısa ere gönül virdün ise  
İkrâr ile geldün ise pes ere inkâr gerekmez

Yunus sen gördün bir eri arturma gördüğün biri  
Şudur budur diyübeni derviş târûmar gerekmez  
(65/1 v.d.)

diyerek ve ayrıca, yine dervişlik özlemiyle iyi insan olma yolundaki duygularını, şu beyitlerinde açıklığa kavuşturur :

Hakk'ı bulmak isteyenler eylesin nefsinin derviş  
Çalap bize mürşid virmiş derviş olu-bilsem derviş

Nefis yolundan geçmezsin ışık şarâbını içmezsin  
Gönülüm kara açmazın derviş olu-bilsem derviş

Hakk'a yakın olam mı ki rahmetine talam mı ki  
İremedin ölem mi ki derviş olu-bilsem derviş

Bir acâib sevdâ düşdi gönlüm karâr kılmaz benim  
Bildüm işüm cümle hatâ derviş olu-bilsem derviş

Dosta bilişene irsem dostun yolına yürisem  
Ar-ıla nâmusu kosam derviş olu-bilsem derviş

Bir gün işüm temâm ola hep itdügüm gümân ola  
Meğer Hakk'dan emân ola derviş olu-bilsem derviş

Eğer irürlerse emân kulluğum olmadı temâm  
İy bî-çare Yunus hemân derviş olu-bilsem derviş  
(70/1 v.d.)

Gönül deryâsına dalmayı, Dost ile beraber olmayı dervişliği benimsemeyi öğütleyen Yunus'un nazarında birer "hümâ kuşu" olan dervişler; Hak yoluna durmuş birbirlerini çok iyi bilen, tanıyan, candan da, iki cihandan da geçen, O sevgili Sultan'dan haber veren gönül erleridir :

Gönlünü derviş eyle dost-ıla biliş eyle  
İşk eri şol ma'nîde derviş içi boş degül

Derviş bilür dervişi Hakk yolına turmuş  
Dervişler hüma kuşu çaylak u baykuş degül

Dervişlik aslı candan geçdi iki cihândan  
Haber virür Sultan'dan bellidür yâd kuşu degül  
(92/2-3-4)

Bu itibarla, Allah tarafından kendilerine "dervişlik bağışlan(mış)" kimseler, "kalpı git(mış), pâk ol(muş), gümüşlen(mış)" yani, hamlığı kaybolmuş, gönlünü her türlü kötülüklerden temizlenmiş, kemâle ermiş, olgun kimseler olma-

lıdır. O kadar ki, onların nefeslerinden misk ile anber tütmeli, herkes kendilerinden sevgi, hayır, iyilik, tatlı dil, güleryüz,,muhabbet; dostluk görmelidir.

Her kime kim dervişlik bağışlana  
Kalpı gide pâk ola gümışlene

Nefesinden misk ile anber düte  
Budagundan il ü şâr yimişlene

Yaprağı derdlüyişün dermân ola  
Gölgesinde çok hayırlar işlene (150/1-2-3)

Böylece derviş; dört yanında dört ulu kapı bulunan, her ne-  
reye baksa gecesi gündüze dönen, iki cihan kendisine mâlum  
ve ilahî Sırlar'a mazhar olan Hocalar Hocası'nın da övgüsünü  
kazanan bahtiyarlardandır:

Dervişün dört yanında dört ulu kapu gerek  
Kancaru bakar-ısa gündüz ola gicesi

Ana iren dervişe iki cihân keşf olur  
Anun sıfatın öger ol Hocalar Hocası (164/8-9)

#### 4)Erenler :

İnsanı maddî varlığı olan dış yapısından ziyade; iç  
yapısı, yani mânevî varlığı ile ele alan ve bu itibarla :

Ete kemiğe büründüm Yunus diye göründüm

diyen şairimiz; olgunluğun zirvesini teşkil eden "Erenler"e  
ayrı bir önem ve değer verir. Bu insanlara karşı daima al-  
çakgönüllülüğü, Hakk'a ulaşmanın şartlarından sayarak; ken-  
dine dahi, Kibirden uzak ve herşeyin özü toprak gibi müteva-  
zi olmayı telkin eder :

Gökden inen dört kitâbı günde bin kez okur-ısan  
Erenlere münkir isen dîdâr ırak senden yana

Miskin Yunus erenlere tekebbür olma toprak ol  
Toprakdan biter küllîsi gülistandur toprak bana  
(7/4-5)

Er ve Erenler'le ilgili olarak , Abdülbâki Gölpınar-  
lı şu bilgileri vermektedir :

"Kur'ân-ı Mecîd'de "Velî-Evliyâ-Dost-Dostlar" yani, Allah dostları Allah'ı sevenler ve Allah'ın sevdikleri anlamlarına geçen söz, tasavvuf ehli tarafında "Er,Eren,Erenler" tarzında türkçeleştirilmiştir ve bu sözle, Allah'a mânen yakın olanlar, Allah katında şefâatleri kabul edilenler kast edilir. "Er,Eren, Erenler" sözleriyle hem geçmiş erenler, hem de yaşayan müridler, ulular tavsif olunur. Geçmişlerden olup türbesi, mezarı bulunanlara halk, daha ziyade "Yatır" der.

Tasavvuf ehli, bilhassa Mevlevîler ve Bektâşîler şeyhlere ve dervişlere, yaşına, bilgisine, olgunluğuna, saygı duyulan tarîkat ehline hitâb ederken "sen, siz" yerine "Nazarım-Nazarlarım", yahut "Erenler, Erenlerim" derler; nitekim "ben" yerine de "Fakıyr, fakıyrınız" denir. Erenlerin gönülleri kırılır da ilenirlerse, bunun sonucu başa gelen musibetten kurtulmaya imkân olmadığı inancı, "Erenlerin attığı ok geri gelmez" atasözüyle bildirilir. "Erenlerin çerağı nefesle sönmez" atasözü LXI. Sure'nin 8.Ayet-i Kerîmesinin meâlidir."Erenlerin önü-ardı olmaz" ve "Erenlerin sağ-solu belli olmaz" atasözleri, erenlerin tahammüllerine, bağışlamalarına son olmadığı gibi, bazı kere de en küçük bir şeye kırıldıklarını, bir kusurda bulunanların perişan olacaklarını, aynı zamanda erenlerin hareketlerinin sözlerinin, akılla ölçülemeyeceğini, fakat her sözlerinde, her hareketlerinde bir hikmet bulunduğunu hatırlatır. "Erenler herşeye dayanır lar, gözyaşına dayanamazlar" sözüyse, onların merhametlerini, esirgeyişlerini dile getirir.(4)

Dolayısıyla, Yunus Emre, "dirlik" içinde "maddeden sıyrılıp", daima "Hakk'ı gören" Onlar'a kulluk etmek, bağlanmak ve gene tevazu ile "himmeti yerden göğe direk" olan bu kimselerin yolunda olmak gerektiğine, temasla:

Çün anda dirlik ola Hakk'ıla birlik ola  
Varlığı elden koyup ere kulluk gerekdür

Kulluk eyle erene bakup Hakk'ı görene  
Senden haber sorana key miskinlik gerekdür

Hakk ere benüm didi varlığın erde kodı  
Erenlerün himmeti yirden göğe direkdür (27/2-3-5)

şeklinde konuşur.

Bu müstesna insanlara karşı duyduğu hayranlığı dile getirirken, câhillere de ateş püskürür :

Erenlerin sohbeti arturur ma'rifeti  
Câhilleri sohbetten her dem süresim gelür (29/5)

demekten kendini alamayan şair; dostlara gerçek erenlerin her nereye baksa ve her nerede istese orada bulunduklarını, şöyle haber verir:

Bilür misiz iy yârenler girçek erenler kandadur  
Kanda baksam anda hâzır kanda istesem andadur

Ancak, erenlerin yolunun sanıldığı kadar kolay olmadığını, Hz.Süleyman'ın kıssasına temasla :

Cânum erenler yolu inceden inceyimiş  
Süleymân'a yol kesen şol bir karınca-y-ıymış (69/1)

beytinde hülâsa ederek; "kutsuz nefsi"ne de, en büyük beddua olarak çok sevdiği ve değer verdiği "erenler meclisi"nde bulunmayı diler .

Yûnus Emrem n'idesin kaçup kanda gidesin  
Erenler sohbetine gelmez olasın bir gün (134/7)

Nihayet, erenleri; âşıkların dalması gereken bir denize benzetererek, kendisine de "erenler(in) eteğin(i) dut(up)" bu deryâyâ dalmayı telkin ve tavsiye eder:

Erenler bir denizdür âşık gerek talası  
Bahrî gerek denizden girüp gevher alası  
...ve  
Gel imdi miskin Yunus dut erenler eteğin  
Cümlesi miskinlikde yoğluğ imiş çâresi (174/1-11)

### 5) Yârenler

Erenler'in hemen yanıbaşında düşündüğü bu, dost insanlara :

İşidün iy yârenler aşk bir güneşe benzer  
Aşk olmanın gönül misâl-i taşa benzer

Taş gönülde ne biter dilinde ağı düter  
Nice yumşak söylese sözi savaşa benzer

Aşk ı var gönöl yanar yumşanur muma döner  
Taş gönüller kararmış sarp katı kışa benzer  
(45/1-2-3)

diye seslenen şairimiz; ayrıca,-kendilerine duyduğu samimi-  
yete dayanarak-muhtelif şiirlerinde şöyle yakınır :

İy yârenler iy kardaşlar ecel ire ölem bir gün  
İşlerime peşmân olup kendüzüme gelem bir gün  
(115/1)

Hey hey yâranlar hey kardaşlar nic'ideyin n'ideyin  
ben  
Sen benüm kulum değülsin dir olursa n'ideyin ben  
(131/1)

İy yâranlar iy kardaşlar korkaram ben ölem diyü  
Öldüğümü kayırmazam itdüğümü bulam diyü  
(137/1)

İy yâranlar iy kardaşlar kime diyem ahvâlümü  
Ya şu benüm bu derdümün dermânını kim ne bile  
(147/2)

Yunus miskin delüdür hem sözinden bellüdür  
Ayıblaman yârenler eksüklüğü var ise  
(153/7)

Bunlardan ayrı olarak; O'nun, şiirlerinde ele aldığı  
ve iyi kavramının karşılığı olan diğer müsbet tipleri, kısac-  
ca şu şekilde sıralayabiliriz :

- 6) Asilzâdeler (4/3)
- 7) Bilen kişiler (68/1)
- 8) Boynun buran adam (23/2)
- 9) Dost'a giden kişi (172/3)
- 10) Dost'u yakın gören kişi (25/1)
- 11) Dost'tan yana uçan kişi (3/4)
- 12) Eminlik isteyen kişi (117/4)
- 13) Emre kulluk eden kişi (117/5)
- 14) Evliyâ (47/1-3, 72/7)
- 15) Gence uğrasam diyen kişi (117/6)
- 16) Gerçek mürid olan kişi (58/3)
- 17) Hak yoluna sâdık kişi (23/1)
- 18) Hakk'ı bulmak isteyenler (70/1)
- 19) Hakk'ı isteyen kişi (36/1)
- 20) Her davâdan geçen kişi (3/4)
- 21) İlm-i Hikmet okuyanlar (119/8)
- 22) Keleci bilen kişi (59/1)
- 23) Kendi mikdârın bilen kişi (44/7)
- 24) Kendinde bir zerre aşk olan kişi (46/5)
- 25) Kendinde doğruluk olan kişi (172/4-5)

- 26) Kendüsün bilen kişi (117/1)
- 27) Kevser havzına talanlar (161/6)
- 28) Ma'nâ eri (85/1)
- 29) Ma'niden haberi olan kişi (15/1)
- 30) Miskin kişi (38/7, 47/6, 48/1, 67/5)
- 31) Müsülmânım diyen kişi (80/1)
- 32) Namaz kılan kişi (156/1)
- 33) Nefsin müsülmân eden kişi (173/5)
- 34) Nefsine muhâlif kişi (161/5)
- 35) Nefsini düşman bilenler (161/6)
- 36) Ölmezden öndin ölenler (161/6)
- 37) Safâ nazarı olan kişi (15/4)
- 38) Sözü bişirüp diyen kişi (59/1)
- 39) Tevhid tonını giyen kişi (37/7)
- 40) Tûba dalında uçanlar (161/7)
- 41) Uslu kişiler (113/2-4)
- 42) Uzlet ihtiyar eden kişi (42/8)
- 43) Varlığın yokluğa sayan kişi (37/7)
- 44) Vuslat eri olan kişi (25/2)
- 45) Yüce makamlar geçenler (161/7)

## II. MENFİ TİPLER

### 1- Aşksızlar:

Yukarıda işaret olunduğu gibi, Aşıklara büyük bir bağlılık gösteren, ayrı ayrı hepsine derin hayranlık duyan Yunus Emre; bunun aksi durumunda olanlara da, yani sevmeyenlere, âşık olmayanlara şiddetle karşı çıkar.

Önce, bu hususta kendisini ayıplayanlara seslenerek; güçleri yeterse, O'nu aşktan kurtarmalarını eğer yetmezse, -ki buna inancı tamdır- yalan yanlış konuşmamalarını kısaca, susmalarını öğütler :

İy beni ayıplayan gel beni aşkdan kurtar  
Elünden gelmez ise söyleme fâsid haber (12/1)

Aşksız kimseyi, yok farzederek.

İşksuz âdem dünyada bellü bilen ki yokdur  
Her biri bir nesneye sevgüsü var âşıkdur (26/1)

derken, böylelerinin gönlünü.- "Yârenler" bölümünde verdiğimiz beyitlerde görüldüğü üzere, hiçbir işe yaramayan "taş"a ve "sarp katı kış"a benzetir.

İşksuzlara benüm sözüm benzer kaya yankusına  
Bir zerre âşkı olmayan bellü bilün yabandadır (46/2)

mısralarında; onlara ne dese, sözünün fayda etmeyeceği inancından hareketle, haklarında "yabandadır" hükmünü verir.

Aşıklar gece gündüz ağlayarak, inleyerek hasretinden yandıkları Sevgili'ye kavuşmayı, O'nunla görüşmeyi dilerken; aşksızlar, bu olanları anlayamayacak, hissedemeyecek kadar herşeyden habersiz, birer "vurdum-duymaz-Insensitive" tipleridir:

Hocam âşık olanların işi âh-ıla zâr olur  
Hasretinden ol ma'sûkun gözi yaşı bınar olur

Düni günü kılur zârı ya'ni görmek diler yârı  
İşitmezler bu haberi işksuzlar bî-haber olur  
(55/1-2)

Onun için, Koca Yunus son derece haklı olarak fevran eder ve :

İşksuzlara virme öğüt öğüdünden alır degül  
İşksuz kişi hayvan olur hayvan öğüt bilür degül  
(88/1)

demekten kendini alamaz.

Bu itibarla, âşıkları görünce içi dışı kaydığı hâlde; aşksızlara karşı, özü yanarak:

İşksuzlara göynür özüm anun-çün fâş olur râzum  
Göricegiz âşıkları kaynar içüm taşum benüm  
(112/2)

şeklinde konuşur ve onlara aşktan bahsetmenin boşuna olduğunu, dolayısıyla sırrını, ancak gerçek âşıka açabileceğini şöyle belirtir :

Hayf-durur işksuzlara ışkdan haber söylemek  
Kim gerçek âşık ise râzımı ana dirin (124/5)

Neticede; her âşık olmayanı, hilenin tuzağından kurtulamamış bahtsız bir kimse telâkki ederek insanı, dünya ve âhirete ait bütün belâlardan ancak "Aşk"ın kurtarabileceğini:

Her kim âşık olmadıysa kurtılmadı mekr elinden  
Kamusında ışk ayırur dünyâ âhiret belâsını (162/3)

beytiyle vurgular.

## 2) Gönül Yıkanlar

Oldukça tañınmış şu şiirinde :

Bir nazarda kalmayalım gel dosta gidelüm gönül  
Hasret ile ölmeyelim gel dosta gidelüm gönül

Gel gidelüm can turmadın sûret terkini urmadın  
Araya düşman girmedin gel dosta gidelüm gönül

Gel gidelüm kalma ırak dost için kılalum yarak  
Şeyhün katındadır durak gel dosta gidelüm gönül

Terk idelüm il ü şârı dost için kılalum zârı  
Ele getürelim yârı gel dosta gidelüm gönül

Bu dünyâya kalmayalım fânidür aldanmayalım  
Bir iken aldanmayalım gel dosta gidelüm gönül

Biz bu cihandan göçelüm ol dost iline uçalım  
Arzu hevâdan geçelim gel dosta gidelüm gönül

Kulağuz olgıl sen bana gönilelüm dostdan yana  
Bakmayalım önden sona gel dosta gidelüm gönül

Bu dünyâ olmaz pâydâr aç gözini cânun uyar  
Olgıl bana yoldaş u yâr gel dosta gidelüm gönül

Olüm haberi gelmedin ecel yakamız almadın  
Azrâil hamle kılmadın gel dosta gidelüm gönül

Girçek erene varalum Hakk'un haberin soralum  
Yunus Emre'yi alalum gel dosta gidelüm gönül  
(90/1 v.d.)

diye seslendiği "Gönül"ü, herşeyin özünü oluşturan bir cevher kabul eden şairimiz; bir kez dahi O'nu yıkan kimselerin kıldıkları namazın, namaz olmadığını söyler :

Bir kez gönül yıkdun-ısa bu kılduğun namaz degül  
Yitmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz degül  
(93/1)

Böylece, Allah'ın rızasına uygun gerçek ibâdetin, gönül zenginliğiyle olabileceği noktasından hareketle,- aynı şekilde-

Hac konusunda da şöyle konuşur :

Bin kez Hacc'a vardun-ısa bin kez gazâ kıldun-ısa  
Bir kez gönül kırdun-ısa gerekse var yollar doki

(169/6)

Gönül mi yiğ Kâ'be mi yiğ eyit bana aklı iren  
Gönül yiğ-durur zira kim gönüldedir dost turağı

(169/7)

### 3) Bu Dünyaya Gönül Verenler :

Mânâ'yı terkedip, herşeyleriyle maddeye bağlanan, onun esiri haline gelen bu tipler; daima, sonunda pişman olmaya namzettirler. Çünkü, "benim" diye sarıldıkları şeylerin hepsi, gün gelecek kendilerine düşman olacaklardır:

Bu dünyaya gönül viren son-ucı pişmân olısar  
Dünyâ benüm didükleri hep ana düşman olısar (38/1)

O halde yapılacak iş, gelip geçici dünya malına hiçbir zaman gönül vermemektedir. Zira, ona gönül veren kişi; gün gelir kayar, düşer ve bütün âlemleri yutan bir ejderha durumundaki dünyanın, kendisini de altına almasıyla yok olur gider:

Zinhâr virmegil gönül dünyâ payına bir gün  
Dünyâya gönül viren düşe tayına bir gün

Bu dünya bir evrendür âlemleri yudıcı  
Bize dahi gelüben yuda toyına bir gün  
(116/1-2)

Bu münasebetle, bütün derdine derman olmak isteyenlere:

Eğer ışkı seversen cân olasın  
Kamu derdine hem dermân olasın (125/1)

mısralarında "Aşk"ı telkin ve tavsiye eden şairimiz; sözlerine devamla, dünyayı sevenlerin mânâ aleminin sırrına asla erişemeyeceklerini aşağıdaki beytinde haber verir :

Eger dünyâ seversen mübtelâsın  
Ma'ânî sırrına kandan iresin (125/2)

Oyleyse, köhne bir saray hükmündeki bu dünyanın "be-ği" olan insan asla ona kul, köle olmamalıdır. Bu, zehire parmak basmakla; onu yemekle birdir :

Cihân köhne bir saraydur sen beğisin  
Niçe bir ağuya barmak banasın (125/3)

#### 4) Cahil Kişiler

Arifler münasebetiyle, yukarıda da işaret ettiimiz gibi:

Dürr ü cevher ister isen âriflere hidmet eyle  
Câhil bin söz söyler ise ma'nîde miskal olmaya  
(4/6)

diyen Yunus; bin söz dahi söylese, son derece değersiz bul-  
duğu câhil kişilerin; bilgisizlikleri yüzünden, her tarafta  
horlanan, kendilerine değer verilmeyen, hiçbir sohbet mecli-  
sine kabul edilmek istenmeyen kimseler olduklarını da "Eren-  
ler" bahsinde şöyle dile getirmişti :

Erenlerin sohbeti arturur ma'rifeti  
Câhilleri sohbetten her dem süresim gelür (29/5)

Diğer taraftan :

Câhildür ma'nîden almaz oturur karârı gelmez  
Öleceğini hiç sanmaz yüz bin yıllık teşvîş ider  
(43/5)

şeklinde tahkir ettiği bu insanların, aynı zamanda; dünyaya  
gönül vermiş, ona sımsıkı sarılmış, âhireti bir an dahi ha-  
tırlarına getirmeyen zavallılar olduklarını ifadede kendini  
alamaz :

Dünyâya gelen göçer bir bir şerbetin içer  
Bu bir köpridür geçer câhillere anı bilmez (60/4)

Yapılacak işin; câhillere uyup, geçici dünya zevkle-  
rine dalmadan sevmek ve sevmekten başka birşey olmadığını,  
şu son derece anlamlı mısralarında dile getirir :

Gelün tanışuk idelüm işün kolayın tatalum  
Sevelüm sevillelüm dünya kimseye kalmaz (60/5)

Neticede, hem karşısındakilere ve hem de kendisine; câhil-  
lerden kaçıp, ehil kişilerle birlikte olmayı tavsiye eder:

Eksük olman ehillerden kaç görür câhillerden  
Tanrı bîzâr bahillerden bahil dîdâr görür degül

Yunus olma câhillerden ırak olma ehillerden  
Câhil ne var mü'min ise câhillikden kalır degül  
(88/2-7)

#### 5) Münkirler :

Yunus Emre'nin :

Evliyâya münkirler Hakk yolına âsidür  
Ol yola âsi olan gönüllerün pasıdur (47/1)

beytinde görüldüğü üzere, kendileri için "Hakk yolına âsi" ve "gönüllerin pası" hükmünü verdiği bu inkârcı tipler; aynı zamanda, gündüzü gece sanacak kadar gözleri kör, kulakları sağır birer bedbahttırlar.

Sağır işitmez sözi gice sanur gündüzi  
Kördür münkirin gözi âlem münevver-ise (141/4)

Aynı hususu, bir başka şiirinde de şöyle açıklığa kavuşturur:

Bende bakdum bende gördüm benüm ile ben olanı  
Sûretüme cân vireni kimdügünü bildüm ahî

...  
Münkir kişi tuymaz bunu dertlülerin sezer cânı  
Ben ısk bağı bülbüliyem ol bağçeden geldüm ahî  
(171/2-5)

#### 6) Nefsine Uyan Kişiler :

Ölümü ve âhireti hiç hatırlarına getirmeksizin, varlık alemine sımsıkı sarılan, yalnız bu dünya ve kendileri için yaşayan, yarını değil sadece bugünü düşünen kimseleri :

Kişi gerek bile anı hem uyanık ola canı  
Bilürsin dünyâ seveni baykuş gibi yabandadır  
(23/3)

şeklinde, "baykuş gibi yabanda" görüp; rahmet gölünden çıkmış, nefis gölüne dalmış "azgın-ferccious" tipler olarak vasıflandırarak :

Beğler azdı yolından bilmez yoksul hâlinden  
Çıkdı rahmet gölinden nefis göline talmışdur  
(48/4)

diye konuşan Yunus; onları, "nefsine muhâlif kişi"ler ve "ölmezden öndin ölenler" le mukayese ederek, böylelerinin Cennet'e girmelerinin imkânsızlığını şöyle belirtir :

Nefsine muhâlif kişi turmaz akar gözi yaşı  
Bunda nefse uyan kişi talmaz Kevser göllerine

Kevser havzına talanlar ölmezden öndin ölenler  
Nefsini düşmen bilenler konar Tûba tallarına

(161/5-6)

Bu itibarla; "nefs"e karşı "gönül"ü çıkararak:

Nice bir besleyesin bu kaddile kâmeti  
Düşdün dünyâ zevkine unuttun kıyâmeti

Düriş kazan yi yidür bir gönül ele getir  
Yüz Kâ'be'den yigrekdür bir gönül ziyâreti

Uslu degül delüdü halka sâlûsluk satan  
Nefsin Müsülmân itsün var ise kerâmeti

(173/1-2-3)

demek gereğini duyar ve sonuç olarak; insanı yarı yolda bırakan nefse uymamayı, hattâ ona karşı öfkelenmeyi, cephe almayı, bu dünyanın şerrinden emin olmak için de, kibir ve kini terkederek, dervişlik hırkasını giymeyi öğütler :

Nefsdür eri yolda koyan yolda kalur nefse uyan  
Ne işün var kimseyile nefsüne kakı buş yüri

Diler-isen bu dünyanın şerrinden olasın emîn  
Terk eyle bu kibr ü kîni hırkaya gir derviş yüri

(183/3-4)

Bunlardan başka, Yunus'un nazarında "kötü" kavramını sembolize eden öteki menfi tipleri, şöyle sıralayabiliriz :

- 7) Bezirgân (1/9, 18/4, 78/2)
- 8) Bu dünyada günahını yuyamayan kişiler (63/1)
- 9) Canın dırîğ tutan kişi (102/2)
- 10) Cümle yaradılmışa bir göz ile bakmayan kişi (17/4)
- 11) Diliyle aşk diyenler (1/4)
- 12) Dinini terk eden kişi (181/12)
- 13) Dostsuz kişi (167/1)
- 14) Dosttan yana uçamayan kişi (73/1)

- 15) Dostunu düşman tutan kişi (38/2)
- 16) Eri hak bilmeyen kişi (52/3)
- 17) Gâfil kişi (28/1, 63/2, 144/6)
- 18) Hak nefesi almayan kişi (43/4)
- 19) Hâli hâlden seçmeyen kişi (73/4)
- 20) İçi boş kişi (15/2)
- 21) İki cihân bedbahtı kişi ((141/5)
- 22) İkilikten geçemeyen kişi (73/4)
- 23) İlmi yüzünden okuyan kişi (73/2)
- 24) Kalles kişi (49/3)
- 25) Kendini bilmeyen kişi (52/1)
- 26) Mülke benim diyen kişi (170/3)
- 27) Mülke sûret bezeyenler (51/7)
- 28) Okuyup bilmeyen kişi (52/2)
- 29) Ömrü yok yere geçen kişiler (63/1)
- 30) Sağır kişi (28/3)
- 31) Söz ma'nisini bulmayan kişi (46/4)
- 32) Sûfi-i zerrâk olan kişi (174/8, 175/5)
- 33) Yalan söyleyen kişi (46/3-60/2)

Yukarıda görülen, çeşitli örneklerle de işaret ettiğimiz gibi; şiirlerindeki "iyi" ve "kötü" kavramlarının karakteristiği olan muhtelif tiplerin ele alınışından hareketle Yunus Emre'nin, insana bakış tarzını ve giderek ruhî hüviyetini tespit mümkündür. Kısaca söylemek gerekirse, O; hakkında :

Mevlânâ Hudâvendgâr bize nazar kılalı  
Anun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır (47/4) .

ve

Mevlânâ sohbetinde sâz ile işret oldu  
Arif ma'nâya taldı çün biledür ferîşte (143/7)

dediği Mevlâna misali; İslamiyet'i, Türklüğü ve beşerî tavrı bizzat şahsında birleştirmeyi ve bunu, eserleriyle mükemmel bir şekilde ifade edebilmeyi başarmış müstesna bir gönül adamı, tam bir "Velî"dir.

Yedi yllüz sene sonra bugün bile; gittikçe artan bir şevkle, heyecanla, muhabbetle anılması, kendine bağlanılması, susayan gönülleri daima kaynayan berrak bir pınar gibi serinletip, dinlendirip, huzura ve sükûna gark etmesi O'nun bu özelliklerinin, en büyük delilini teşkil eder.

Sonuç olarak; sadece şu mısraları dahi, Ulu Yunus'un

bütün felsefesini, hayata ve insana bakış tarzını ifadeye  
kâfidir sanırız :

Ben gelmedüm dâvâ için benüm işüm sevi için  
Dostun evi gönüllerdür gönüller yapmağa geldüm  
(101/2)

